

Torenvalk schuilt op ruitenwiser

Op 24 mei 2006 was het guur, onbestendig weer met stormachtige wind en venijnige regen- en hagelbuien. Omdat ik in verband met weidevogelinventarisaties ter plaatse werkzaamheden moest verrichten had ik de camper geposteerd achter een houtwallepje dicht bij de zuiveringsinstallatie in de overigens vrijwel boomloze Polder Katwoude, tussen Volendam en Monnickendam (N.-H.).

De Torenvalk die was neergestreken op de ruitenwiser van de camper bleef lange tijd door het steeds natter wordende glas naar binnen turen.
Foto: L.M.J. van den Bergh.

Rond 16.00 uur naderde er uit het zuidwesten een hevig noodweer, gepaard gaande met zware windstoten, onweer, slagregens en hagelbuien, waardoor ik mij haastte om de beschutting van het mobiele onderkomen tijdig te bereiken. Vrijwel op hetzelfde moment waarop ik de naar het oosten gerichte zijdeur achter mij dichttrok flitste er een vogel langs de camper, die zonder enige waarneembare aarzeling plaatsnam op de rechterruitenwiser tegen de, van het noodweer

afgekeerde, voorruit. Deze plek was tevens relatief beschut door het boven de voorruit aanwezige vaste zonnescherm.

Het bleek een volwassen mannetje Torenvalk te zijn, die kennelijk in de fractie van een seconde waarin hij langs de camper scheerde, had vastgesteld dat die plek zich wel leende om voor het aanstormende geweld te schuilen. Toch vertrouwde de vogel het niet helemaal en bleef geruime tijd door het steeds natter wordende glas naar binnen turen.

Desondanks lukte het mij om van binnenuit een aantal foto's te maken van deze onverwachte gast. Toen de bui na een kwartiertje leek te verminderen vloog de vogel naar een afrasteringspaal in de relatieve luwte van een wilgestruikje zo'n dertig meter verderop en bleef daar zitten tot het weer opgeklaard was.

Uit deze waarneming blijkt dat vogels soms letterlijk in één oogopslag een geschikte schuilplaats kunnen uitkiezen bij plotseling verslechterende weersomstandigheden.

■ L.M.J. van den Bergh, Bieskamp 74, 6651 JN Druten, e-mail: leo.vandenbergh@gmail.com.

Aalscholwers en wegwerpaanstekers

In een moerasbos in het oostelijke gedeelte van de Drutensche Waarden, gemeente Druten (Gld.), is sedert de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw een aalscholverkolonie gevestigd, waarvan het aantal nesten de laatste tijd schommelt rond de tweehonderd. De nesten bevinden zich voornamelijk in spontaan opgeslagen wilgen die merendeels in het ondiepe water staan, in populieren die op een dammetje tussen de waterpartijen zijn aangeplant en in enkele verspreid staande meidoornstruiken. Op 10 april 2006 voerde ik de jaarlijkse telling van de grootte van deze kolonie uit. Daarbij viel het mij op dat er op de nog grotendeels onbegroeide bodem onder de populieren verscheidene wegwerpaanstekers lagen. Deze kleurrijke kunststoffen staafjes sprongen op de bruine kleigrond sterk in het oog en ik

Een verzameling wegwerpaanstekers afkomstig uit aanspoelranden langs de Waal. Dergelijk afval moet door Aalscholvers vaak abusievelijk als voedsel worden aangezien.
Foto:
L.M.J. van den Bergh.

raapte ze op. Zo verzamelde ik in korte tijd op het ongeveer acht meter brede dammetje onder de nesten over een lengte van circa 150 m een zestal aanstekers. Ander zwerfvuil werd er ter plaatse nauwelijks aangetroffen. Aanvankelijk stelde de aanwezigheid van deze aanstekers pal onder de aalscholvernesten mij voor een raadsel, totdat ik me realiseerde dat het tijdens hoge rivierstanden al vaker was opgevallen dat er in het aanspoelsel op de zomerkade van de Kaliwaal, een uiterwaardplas elders in de Drutensche Waarden, dikwijls opvallend veel van dergelijke wegwerpaanstekers liggen. Aan de overzijde van deze plas bevindt zich op en langs een relatief uitgestrekt rivierduin een dagroestplaats waar zich dagelijks tientallen tot méér dan tweehonderd Aalscholvers kunnen ophouden. Omdat tijdens mijn bezoek het peil van de Waal toevallig zó hoog was dat het bewuste rivierduin geheel onder water verdwenen bleek te zijn, besloot ik de proef op de som te nemen en ik onderzocht het aanspoelsel op de tegenoverliggende zomerkade zo minutieus mogelijk. Dit leverde tot mijn verrassing niet minder dan 59 wegwerpaanstekers op! Deze bevonden zich vooral in het gedeelte van de zomerkade dat zodanig geëxponneerd ligt ten opzichte van het rivierduin, dat bij hoge rivierstanden de stroomdraad van het overslagwater zich vanuit de Waal door de Kaliwaal precies in die richting begeeft. De aanstekers lagen soms zo geconcentreerd tussen het aanspoelsel dat er vanaf één standplek verscheidene

verzameld konden worden. Bovenstrooms van de invloedzone van de stroming vanaf het overspoelde rivierduin werd op een gecontroleerde lengte van circa vijfhonderd meter aanspoelsel niet één aansteker gevonden. Het heeft er dan ook de schijn van dat de aanstekers afkomstig waren van het overstroomde rivierduin en dat zij op de zomerkade waren gedeponeerd door het stromende water.

De vondst van soortgelijke wegwerpaanstekers onder de nesten van Aalscholvers elders in deze uiterwaard en buiten de directe invloedssfeer van instromend rivierwater maakt aannemelijk dat de vogels deze, merendeels langwerpige, plastic voorwerpen tijdens het foerageren in het troebele rivierwater voor visjes aanzien en inslikken, waarna zij op de dagroestplaats of in de kolonie (die buiten het broedseizoen ook de slaapplek is gedurende de nacht) tezamen met andere onverteerbare voedselresten worden uitgebraakt. In het aanspoelsel werden overigens naast deze aanstekers ook talloze andere, al dan niet kleurrijke, langwerpige kunststof voorwerpen van ongeveer hetzelfde formaat en met een ronde, conische of afgeplat toelopende vorm gevonden die eveneens in het oog sprongen doordat zij in ongewoon groot aantal vertegenwoordigd bleken te zijn en die ook geheel of grotendeels ontbraken in het aanspoelsel van het bovenstrooms gecontroleerde uiterwaardgedeelte. Blijkens de opschriften waren de aanstekers vooral uit Duitsland en Nederland afkomstig. Ze zullen merendeels vanuit de

tallose vracht- en passagiersschepen en pleziervaartuigen op Rijn en Waal in het water zijn beland. Ook kunnen zij door wandelaars, sportvissers en dergelijken achteloos vanaf bruggen, oevers en kaden zijn weggeworpen. Daarna moeten ze elders door misleide Aalscholvers voor voedsel aangezien zijn.

Op 31 juli 2006 bezocht ik bij zeer lage waterstanden nogmaals de broedkolonie in de oostelijke Drutensche Waarden om te controleren of er daar wellicht nog méér aanstekers te vinden waren. Doordat de vegetatie intussen zeer hoog was opgeschoten was het lastig om de bodem onder de nesten te inspecteren en er werden slechts twee aanstekers gevonden.

Aansluitend controleerde ik ook de aanspoelselrand op de oeverwal direct benedenstrooms van het rivierduin, waar bij hoog water een draaistroom ontstaat die drijvend afval naar de oeverwal kan transporteren. Daar werden inderdaad op een lengte van maximaal vijftig meter nog eens vijf wegwerpaanstekers gevonden. Nadat er in de herfst van 2006 een nieuwe kade werd aangelegd waardoor het rivierduin bij hoge waterstanden niet meer door overslagwater wordt overspoeld, kon er geen sterke concentratie van wegwerpaanstekers in het aanspoelsel op de zomerkade meer worden vastgesteld. In de winterseizoenen 2006-'07 en 2007-'08 was de spreiding van de aangespoelde aanstekers dan ook veel groter dan voordien. In beide seizoenen werden na hoge waterstanden op de kade over een lengte van circa één kilometer enkele tientallen aanstekers gevonden.

Wellicht zal controle van méér plaatsen waar zich regelmatig grotere aantallen Aalscholvers of andere visetende soorten ophouden aan het licht kunnen brengen of het abusievelijk als voedsel opnemen van kunststof voorwerpen door deze vogels een plaatsgebonden situatie is of dat dit zich ook in andere gebieden manifesteert. Het is aannemelijk dat iets dergelijks zich vooral in stromend water zal voordoen.

■ L.M.J. van den Bergh, Bieskamp 74, 6651 JN Druten, e-mail: leo.vandenbergh@gmail.com.

Veel aandacht voor Aziatische ganzesoorten op de elfde conferentie van de 'Goose Specialists Group'

Van 21 tot en met 25 mei 2008 werd in Ladakh in het uiterste noorden van India de elfde bijeenkomst van de Goose Specialists Group (GSG) gehouden. De conferentie was georganiseerd in het op 3500 m hoogte gelegen stadje Leh. De keus viel op Ladakh omdat in dit gebied maximaal driehonderd paren Streepkopganzen broeden, één van de soorten die veel aandacht kreeg op de conferentie. Deze was georganiseerd door Prakash Gole uit India en door onze landgenoot Bart Ebbing, voorzitter van de GSG. De vorige bijeenkomst was in februari 2007 in Xanten in het Duitse Nederrijng gebied. De twaalfde zal de Zweed Leif Nilsson organiseren. De bijdragen aan deze conferentie zijn inmiddels gebundeld in een uitgave van 'Die Vogelwelt' (129^e jrg. '08-3).

Noord-Amerika herbergt circa zeventien miljoen ganzen. Het westelijke palearctische gebied zo'n viereenhalf miljoen. Met weliswaar nog veel openstaande vragen komt in het oostelijke palearctische gebied het aantal uit op rond de half miljoen individuen, met voor de meeste een dalende trend. Rietgansspecialist Thomas Heinicke (Duitsler en woonachtig op Rügen) meldde in zijn bijdrage dat de imposante rietgansvorm *niddendorfi* in twintig jaar afnam van honderdveertigduizend naar zeventigduizend exemplaren. De achteruitgang van de vorm *serrirostris* is nog ontstellender: van 240.000 naar zestig- à zeventigduizend individuen. Van beide ondersoorten liggen de winterkwartieren voornamelijk in China. Er bestaat weinig twijfel over dat voor de oorzaak van de afname. De beschuldigende vinger kan ongetwijfeld richting jacht gaan, met name in Rusland en China. Een Russische delegatie was wél aanwezig in Leh, maar een Chinese vertegenwoordiging ontbrak omdat India ganzenspecialist Lei Cao een inreisvisum weigerde.

Aandacht dus voor de Streepkopgans, die menigeen zal kennen uit de in India gelegen winterkwartieren, waaronder Bharatpur. Desondanks is van deze soort nog veel onbekend. Met een thans geschatte wereldpopulatie van 52.000-

60.000 exemplaren, broedt de Streepkop vanaf steppemeren in Mongolië zuidwaarts tot in Ladakh, waar na de conferentie de deelnemers bij de meren Tso Morari en Tsokr konden genieten van enkele honderden exemplaren, waarbij broedende vogels. Beide meren liggen boven vierduizend meter hoogte.

Voorts veel aandacht voor de Roodhalsgans. Nog niet lang geleden hield men rekening met een wereldpopulatie van zeventig- à tachtigduizend individuen. Hoewel Bart Ebbinge cum suis in Taimyr een uitbreiding van het broedareaal signaleert, geven de laatste tellingen in de winterkwartieren (Oekraïne, Roemenië, Bulgarije) aanleiding de populatie te halveren tot 38.500 exemplaren (zie <http://www.brantaruficollis.org>). Zeker overwinteren er groepjes ten oosten van Oekraïne, maar het is niet waarschijnlijk dat het dan gaat om grote concentraties. De Bulgaar Dimitar Georgiev liet een paar afschuwwekkende foto's zien van afgeschoten Roodhalsganzen, liggend op de velden rond het meer bij Durankulak (Bulg.), net ten zuiden van de grens met Roemenië. Dat meer is weliswaar een reservaat, maar deze status houdt op bij de oevers. Aanvankelijk nam de jacht ná de regimewisseling af. Thans neemt deze onrustbarende toe, waarbij veel jachtlustige buitenlanders betrokken zijn. Een andere Euraziatische ganzesoort waarmee het tobben blijft, is de Dwerggans. De bij ons overwinterende 'kunstmatige' Zweedse populatie gaat gestaag vooruit. Over dit project wordt verschillend gedacht, zo ook over de activiteiten van Christian Moullec, de Fransman die vliegend in een Ultra Licht Vliegtuig, een treintje eerstejaars Dwergganzen vanuit Zweden naar het Nederrijng gebied leidde. Eén van de deelnemers noemde dit project een 'flying circus'. De wereldpopulatie van de Dwerggans komt uit op maximaal vijftienduizend individuen, waarvan het overgrote deel in Noord-Azië, met de meeste overwinteraars alweer in China. Dat óók bij de Dwerggans nog heel wat valt te ontdekken, bleek uit een betoog van Thomas Heinicke, die recent een broedpopulatie van tientallen paren ontdekte in Chukotka, Noordoost-Siberië. In Fenno-Scandinavië broeden vijftien tot twintig paren, een niveau dat sinds 2001

stabiel is. De Noren zijn begonnen in hun deel van Lapland de expanderende rode vossen in te perken. Om pleisterende of doortrekkende Dwergganzen binnen de reservaatgrenzen te houden, hebben de Hongaren op hun Hortobágy tarweackers aangelegd. In Griekenland blijft het echter moeizaam gaan; bij Kerkini werd in december 2007 wederom een adulte vogel geschoten (zie ook <http://www.piskulka.net>).

Onze natie is waarlijk niet de enige die zich afvraagt waar het heen moet met de Grauwe Gans. Leif Nilsson vertelde dat degene die midden jaren zeventig van de vorige eeuw in Zweden een Grauwe Gans waarnam, met zijn waarneming naar het Rarity Committee moest. In januari 2008 overwinterden er zestigduizend exemplaren, al tot niet ver van Stockholm toe. Vóór aanvang van de najaarstrek verbleven in september 1984 in het land twintigduizend Grauwe Ganzen, in september 2006 was dat opgelopen tot tweehonderdvijftigduizend. Deskundigen zijn het erover eens dat de populatie probleemloos kan doorgroeien naar een half miljoen. De mededeling dat de vogels onder andere schade aanrichten aan golfvelden, leidde tot wat hilariteit. Als broedvogel vestigde de soort zich inmiddels ook in Frankrijk met in 2002 al 86 paren. De Fransman Vincent Schricke rapporteerde dat er over de periode 2001-'05 gemiddeld zeventigduizend exemplaren tijdens de voorjaarstrek over zijn land komen, tegen twintigduizend in het tijdvak 1981-'85.

De voorjaarstrek over Frankrijk is aanzienlijk vervoerogd, met de top thans rond 20 februari en het begin al half januari. In januari 2007 vielen in Frankrijk 12.500 overwinterende Grauwe Ganzen te tellen. In januari 2008 overwinterden in het klassieke Spaanse winterkwartier het Nationaal park Coto Doñana tachtigduizend Grauwe Ganzen. Ook elders in Spanje zijn ze gaan overwinteren, onder andere in Extremadura. Stellig zal de Grauwe Gans in oktober 2009 in Zweden ruime aan-dacht krijgen.

Tijdens de conferentie reikte Herbert Prins de Van Tienhovenpenning uit aan Sushil Dorje, woonachtig in het in de Spitivallei gelegen dorp Kibber. Dorje ontving de onderscheiding voor zijn beschermings-

werk ten behoeve van de Sneeuwluipaard, werk dat resulteerde in een toename in en rond de vallei, via een methode die nu elders ook toepassing vindt. Vier resoluties werden aangenomen, eentje voor de Bulgaarse autoriteiten inzake de jacht op Roodhalsganzen, eentje voor India voor Streepkopganzen en ook resoluties voor Zuid-Korea, Rusland en China om de regeringen te wijzen op verantwoordelijkheden met betrekking tot in die naties overwinterende Oost-Aziatische ganzen. Tot slot ging er een resolutie naar de Nederlandse regering met een oproep te stoppen met de jacht op overwinterende en broedende ganzen.

De post-conferentie-excursie voerde de deelnemers naar 4600 m hoogte, naar weergalozes landschappen met daarin onder andere Kiangs (wilde ezels) en Zwarthalskraanvogels, voor allen ongetwijfeld het hoogtepunt. Tot voor kort waren er in Ladakh maar enkele, maar thans broeden er al zestien paren. Volgens Prakash Gole heeft deze ontwikkeling te maken met het zich terugtrekken van gletsjers, met als gevolg meer wetlands. Waarvan akte.

Van 9-14 oktober zal de 12^e bijeenkomst plaatsvinden in Höllviken, niet ver van Falsterbo, Zweden. Thema zal zijn: "The Expanding Goose Populations".

GLO

Ransuilenrage in Bemmell

Begin augustus 2007 vond directeur Pieter van Wezel van de Jenaplan Basisschool Donatushof in Bemmell, tussen Nijmegen en Arnhem, onder de Kronkel-

wilg op het schoolplein een aantal braakballen. Hij keek naar boven en vond tussen het dichte loof drie rustende Ransuilen. Toen een week later het nieuwe schooljaar begon zaten zij er nog en ondanks de drukte van spelende kinderen rond en onder de boom, bleven zij er na hun nachtelijke jachtpartijen terugkomen. Van Wezel wijdde een berichtje aan de uilen in de nieuwsbrief, bestelde zoekkaarten voor het determineren van prooi-resten in de braakballen en stimuleerde de leerkrachten daarmee met hun leerlingen aan de slag te gaan. Al gauw ontstond er een ware ransuilenrage. Ouders, kinderen en docenten telden 's ochtends de Ransuilen, verzamelden braakballen, plozen ze uit en probeerden er achter te komen wat zij hadden gegeten. Zo bleek dat behalve Veldmuizen, ook mussen, spitsmuizen en Mollen op het menu stonden.

Een overbuurman maakte met een telelens fraaie close-upfoto's die op het prikbord in

De Ransuilen waren goed gecamoufleerd door de takken en blaadjes van de Kronkelwilg. Pas toen de boom in de loop van november steeds meer blad verloor, werden zij beter zichtbaar, 5 november 2007. Foto: Koos Dansen.

Terwijl onder en rond de boom tientallen kinderen spelen, rusten in de - geel gemarkeerde - Kronkelwilg vrijwel onzichtbaar vijf Ransuilen, 6 november 2007. Foto: Koos Dansen.

school kwamen te hangen. Iemand van het plaatselijk natuureducatief centrum kwam aan de hand van opgezette uilen, uilenkasten en nog meer braakballen vertellen over uilen in het algemeen. De roestboom stond pal voor het raam van het klaslokaal van de onderbouwgroep en de leerkracht van de groep verwerkte de belevenissen met de uilen dagelijks in het groepslogboek.

Het aantal Ransuilen varieerde intussen van één tot tien, een maximum dat werd bereikt op 5 november 2007. Toen in de loop van november de Kronkelwilg zijn blaadjes geleidelijk verloor en de uilen steeds meer open en bloot kwamen te zitten, namen de aantallen snel af en op 17 november 2007 werd de laatste Ransuil gezien. Na de kerstvakantie kwamen ouders vertellen dat de vogels nu in een aantal hoge coniferen achter de huizen op nog geen honderd meter van de school zaten.

De aanwezigheid van en de aandacht voor

de uilen betekende een prachtige en voor veel kinderen ongetwijfeld onvergetelijke natuurervaring, die ooit zal leiden tot verhalen aan hun kinderen en kleinkinderen over een boom vol Ransuilen of 'uilen met van die oortjes' op het schoolplein.

■ Koos Dansen, e-mail: j.dansen@chello.nl.

Genieten op Vogeljaar TV

Op de website van het Vogeljaar is al enige tijd de rubriek Vogeljaar TV te vinden. Van tijd tot tijd publiceert Wim Smeets hier nieuwe films van zijn hand. Recente toevoegingen zijn de films over zeevogels en Bosuilen in Schotland en over Kraanvogels in Noord-Pommeren. Inmiddels zijn er zes films te zien op deze website. Er worden diverse onderwerpen getoond, zoals iets over het oude ambacht ganzenflappen, gedrag van een Steenuil en het maken van oeverzwaluwnesten. Leuk en interessant. Kijk dus snel op Vogeljaar TV (<http://www.vogeljaar.nl/vogeljaartv.shtml>).

